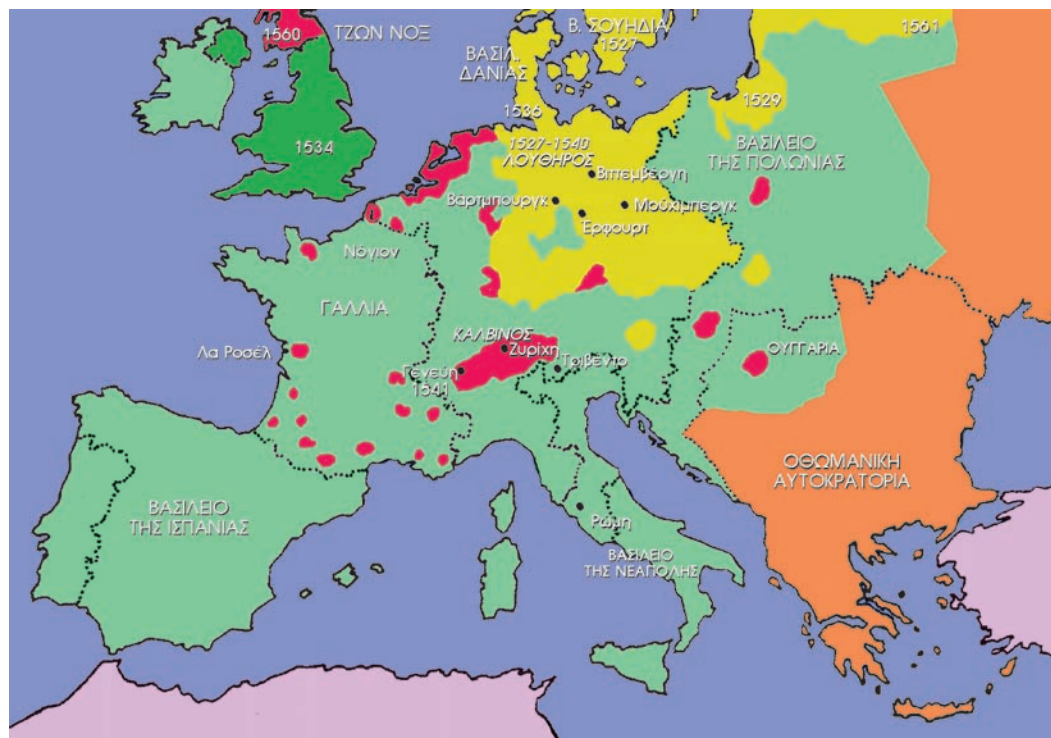

μπορούν να συμμετέχουν σε μια ευρύτερη σύνοδο πρεσβυτερίων ή σε μια γενική συνέλευση των Εκκλησιών.

Το πρεσβυτεριανό σύστημα μεταφέρθηκε στη Σκωτία, στην Αγγλία, στη Β. Ιρλανδία, καθώς και στη Β. Αμερική από τους μετανάστες της Δυτικής Ευρώπης. Σήμερα οι πρεσβυτεριανοί κλάδοι είναι πολλοί. Η λατρεία τους έχει αυστηρό χαρακτήρα, απουσιάζουν απ' αυτήν οι εικόνες, το εκκλησιαστικό όργανο, κυριαρχεί το κήρυγμα και ορισμένοι ψαλμοί. Οι πρεσβυτεριανοί είναι σχολαστικοί μελετητές της Βίβλου. Είναι πολύ αυστηροί στα ήθη τους και ιδιαίτερα στην τήρηση της αργίας της Κυριακής.

Πίνακας με τις Λουθηρανικές και Καλβινικές κοινότητες μετά το 16ο αι.

ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΖΩ ΚΑΙ ΘΥΜΑΜΑΙ

- Ο Λούθηρος δημιούργησε έναν τρίτο χριστιανικό κλάδο, τον Προτεσταντισμό.
- Με την ειρήνη της Αυγούστας, το 1555, ο Προτεσταντισμός επικράτησε οριστικά σε κάποιες περιοχές της Γερμανίας. Ακολουθούν πολεμικές συγκρούσεις και η Ευρώπη διχάστηκε θρησκευτικά.
- Η Αγία Γραφή θεωρήθηκε ως η μοναδική αυθεντία της Εκκλησίας.
- Στις περιοχές που επικράτησε ο Προτεσταντισμός καταστράφηκαν εκκλησιαστικά έργα τέχνης.
- Ο Καλβίνος καθιέρωσε το θεσμό του πρεσβυτερίου.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Εάν δεν με πείσουν με επιχειρήματα από την Αγία Γραφή ή με αδιάσειστη λογική, δε μπορώ να αναιρέσω τις θέσεις μου, γιατί δεν πιστεύω στο αλάθητο του Πάπα, ούτε στο αλάθητο των Συνόδων, γιατί όλοι γνωρίζουν ότι πολλές φορές και οι Πάπες και οι Σύνοδοι έχουν σφάλει και έχουν πέσει σε αντιφάσεις. Εγώ έχω πειστεί από τα βιβλικά επιχειρήματα που έχω ήδη αναφέρει και είμαι απόλυτα ενωμένος με το λόγο του Θεού. Δεν μπορώ και δε θέλω να ανακαλέσω τίποτα γιατί δεν είναι ορθό και αντίθετα είναι επικίνδυνο να πράττει κανείς αντίθετα με τη φωνή της συνείδησης του. Ο Θεός ας με βοηθήσει

(Απόσπασμα από την απολογία του Λούθηρου στη Δίαιτα της Βορμς. Μετάφραση Β. Σκουλάτου, Ν. Δημακόπουλου, Σ. Κόνδη, στο βιβλίο *Ιστορία Γενικής Παιδείας Β' Ενιαίου Λυκείου*).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Ποια σχέση έχει η αναγωγή της Αγίας Γραφής σε αυθεντία και η απόρριψη της Ιερής Παράδοσης με την ύπαρξη πολλών Προτεσταντικών Ομολογιών;
2. Ποια σχέση έχει η διάδοση του Ανθρωπισμού με τη μελέτη της Βίβλου;
3. Σε χάρτη της Ευρώπης να εντοπίσετε τις περιοχές που παρέμειναν Ρωμαιοκαθολικές μετά τον 16^ο αιώνα και τις περιοχές που δέχτηκαν τη Μεταρρύθμιση.
4. Να βρείτε πληροφορίες για την επίδραση που είχε στην τέχνη της ζωγραφικής η άρνηση των Διαμαρτυρομένων να δεχτούν εικόνες.
5. Πώς η εμπειρία των θρησκευτικών πολέμων στην Ευρώπη συνέβαλε στην κατάκτηση της θρησκευτικής ανεκτικότητας ανάμεσα στους πιστούς διαφορετικών θρησκειών;

29. Προσπάθειες ανασυγκρότησης της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας

Στην ενότητα αυτή θα πάρεις πληροφορίες (για):

- τη Σύνοδο του Τριδέντο
- το μοναχικό τάγμα των Ιησουϊτών
- το ρυθμό μπαρόκ.

α. Η αντίδραση της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας μετά την επικράτηση της Μεταρρύθμισης

Τα μέτρα που πήρε η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία για να αντιμετωπίσει τη Μεταρρύθμιση ονομάζονται **Αντιμεταρρύθμιση**. Το κυριότερο από αυτά ήταν η σύγκληση της Συνόδου του Τριδέντο (Τρέντο της Βόρειας Ιταλίας). Οι εργασίες της έλαβαν χώρα σε τρεις περιόδους από το 1545 ως το 1563 μ.Χ. Με αυτή τη Σύνοδο προβλήθηκε η ρωμαιοκαθολική διδασκαλία σε αντιδιαστολή με την προτεσταντική και η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία αναγνώρισε ως δόγματα πολλές μέχρι τότε θεολογικές απόψεις. Ως απάντηση στους Προτεστάντες που απέρριψαν την Ιερή Παράδοση, τονίστηκε το ισόκυρο της Αγίας Γραφής και της Ιερής Παράδοσης. Η Σύνοδος επιβεβαίωσε ότι ο Πάπας συγκεντρώνει κάθε εξουσία και αυθεντία και ότι όλοι οι πιστοί του οφείλουν υποταγή. Δέχτηκε το καθαρτήριο πυρ* και τον αποκλεισμό των λαϊκών από το ποτήριο της Θείας Ευχαριστίας. Όρισε να δίνουν άφεση αμαρτιών μόνο οι κληρικοί, επιβάλλοντας ποινές, και επισημοποίησε τη χρήση των αγαλμάτων, εκτός από τις εικόνες μέσα στους ναούς.

Στη Σύνοδο του Τριδέντο και γενικά στην Αντιμεταρρύθμιση πρόσφεραν μεγάλες υπηρεσίες οι Ιησουϊτες. Το μοναχικό αυτό τάγμα ιδρύθηκε από τον Ισπανό στρατιωτικό **Ιγνάτιο Λογιόλα**. Αναγνωρίστηκε από τον πάπα Παύλο Γ' το 1540. Ως ιδεώδες του τάγματος ορίστηκε η ιεραποστολική δράση. Σε σύντομο χρονικό διάστημα η δράση των Ιησουϊτών εξαπλώθηκε σε διάφορες χώρες, χριστιανικές και μη. Το τάγμα οργανώθηκε καλύτερα και πήρε αντιπροτεσταντικό χαρακτήρα, γι' αυτό και προκάλεσε ισχυρές αντιδράσεις. Οι Ιησουϊτες, όπως ήδη έχουμε αναφέρει, διακρίθηκαν στα γράμματα, στην επιστημονική έρευνα και στην παιδαγωγική πρακτική. Σκοπός

Σύνοδος του Τριδέντο. Πίνακας της εποχής.

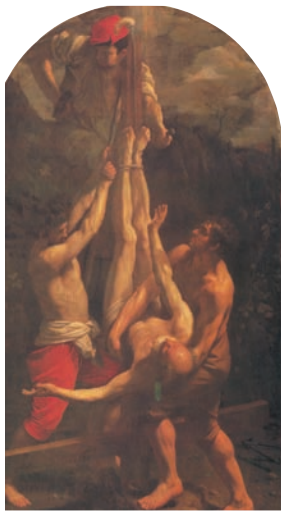
Πάπας Παύλος Γ'. Εθνικό Μουσείο Καποντιμόντε, Νάπολη, Ιταλία.

Ναός του Ιησού στη Ρώμη. Ρυθμός μπαρόκ.

Οροφή του ναού του Ιησού στη Ρώμη. Ρυθμός Μπαρόκ.

Σταύρωση του Απ. Πέτρου, του Γκουίντο Ρένι. Ρυθμός μπαρόκ, Μουσείο Βατικανού.

τους έγινε η υπεράσπιση και διάδοση της ρωμαιοκαθολικής πίστης με το κήρυγμα, την κατήχηση, τη μυστηριακή ζωή και την παιδεία.

β. Η τέχνη στην υπηρεσία της Αντιμεταρρύθμισης

Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία το 17ο αιώνα χρησιμοποίησε την τέχνη για να χτυπήσει τη Μεταρρύθμιση. Δημιούργησε ένα νέο ρυθμό στη ζωγραφική και στην αρχιτεκτονική, ως απάντηση στους Προτεστάντες που αρνούσαν τη χρήση εικόνων και αγαλμάτων στους ναούς. Αυτός ο ρυθμός ήταν το μπαρόκ. Η λέξη μπαρόκ σημαίνει το παράδοξο και στην αρχή χρησιμοποιήθηκε χλευαστικά, διότι παραγνώριζε τους κανόνες της κλασικής αρχιτεκτονικής και συνδύαζε αρχιτεκτονικά στοιχεία διαφορετικής προέλευσης.

Στη ζωγραφική το μπαρόκ εκφράζει με έντονο τρόπο τα συναισθήματα των εικονιζόμενων προσώπων. Τονίζει τη θεατρικότητα (την κίνηση των μορφών) με σκοπό να καταπλήξει τους πιστούς και να τους συγκλονίσει. Επειδή την εποχή της Αντιμεταρρύθμισης η αποκατάσταση της τιμής των αγίων ενδιέφερε ιδιαίτερα τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία, εμφανίζεται πολύ συχνά ως θέμα σε πίνακες η αποθέωση των μαρτύρων. Άγγελοι στεφανώνουν τους μάρτυρες μέσα από χρυσά σύννεφα, άγιοι τους υποδέχονται στον ουρανό και μερικές φορές η ίδια η Παρθένος με το Βρέφος εμφανίζεται στο πάνω μέρος του πίνακα που αναπαριστά το μαρτύριο του αγίου.

Η αρχιτεκτονική μπαρόκ υποχρεώθηκε να ακολουθήσει την ίδια γραμμή. Χαρακτηρίζεται από εντυπωσιακές κοίλες επιφάνειες και από υπερβολική διακόσμηση, που καλύπτει όλο το εσωτερικό του ναού. Γι' αυτό χρειάζεται μεγάλους χώρους που θα αναδεικνύουν αυτού του είδους τη διακόσμηση. Η αρχιτεκτονική μπαρόκ πέτυχε το σκοπό της: συγκίνησε στο παρελθόν αλλά εντυπωσιάζει και σήμερα το θεατή. Τελικά φαίνεται ότι κατάφερε να συνδυάσει το μεσαιωνικό ναό με το μακρύ ορθογώνιο σχήμα και τις αναγεννησιακές ημικυκλικές κολόνες που συνήθως στηρίζουν ένα υπερώο και έναν πρώτο όροφο. Κατά μια άλλη καλλι-

τεχνική όμως άποψη, αποδεικνύει το μαρασμό της τέχνης της Αναγέννησης (16ος αιώνας), την οποία και διαδέχθηκε, αφού αντικαθιστά την ισορροπία των καλλιτεχνικών στοιχείων που χαρακτήρισαν την Αναγέννηση, με τον υπερβολικό δυναμισμό και τη θεατρικότητα.

Ο ρυθμός μπαρόκ εμφανίζεται σε χώρες που έμειναν πιστές στο Ρωμαιοκαθολικισμό, δηλαδή στην Ιταλία, Ισπανία, Αυστρία, νότια Γερμανία, Πολωνία, Φλάνδρα – Βέλγιο. Γι' αυτό, εκτός από το ναό του Αγίου Πέτρου και το ναό του Ιησού στη Ρώμη, χαρακτηριστικούς ναούς μπαρόκ βλέπουμε σήμερα στο Τολέδο της Ισπανίας (Άγιος Ιωάννης), στη Βιέννη (Άγιος Κάρολος Μπορομέο), στην Κρακοβία της Πολωνίας (Άγιος Πέτρος). Ο ρυθμός μπαρόκ επιβλήθηκε και στη Λατινική Αμερική, ιδιαίτερα στο Μεξικό, από τους Ιησουΐτες μοναχούς που συνόδεψαν τους Ισπανούς και Πορτογάλους κατακτητές.

Πρόσοψη της Βασιλικής του Αγ. Πέτρου, Βατικανό. Ρυθμός Μπαρόκ.

Αποκαθήλωση του Cigoli. Παλάτι Pitti, Φλωρεντία, 17ος αι.

ΥΠΟΓΡΑΜΜΙΖΩ ΚΑΙ ΘΥΜΑΜΑΙ

- Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία οργάνωσε την Αντιμεταρρύθμιση για να σταματήσει την εξάπλωση του Προτεσταντισμού.
- Κεντρική θέση στην προσπάθεια αυτή κατέχει η Σύνοδος του Τριδέντο.
- Το μοναχικό τάγμα των Ιησουΐτών έχει ως σκοπό του την υπεράσπιση της ρωμαιοκαθολικής πίστης.
- Το 17ο αιώνα στις ρωμαιοκαθολικές περιοχές της Ευρώπης εμφανίζεται το Μπαρόκ, ένας νέος ρυθμός, που είχε ως στόχο να συγκινήσει τους πιστούς.

ΚΕΙΜΕΝΟ

Οι Διαμαρτυρόμενες χώρες, μέσα σε λίγο διάστημα, απόκτησαν πολλά σχολεία. Φυσικά σπαταλούσαν τον περισσότερο χρόνο στην κατήχηση. Εδίδασκαν όμως και άλλα πράγματα, εκτός από τη θεολογία. Ενεθάρρυναν τη μελέτη και βοήθησαν πολύ στην άνθιση της τυπογραφίας. Και οι Καθολικοί όμως δεν υστέρησαν. Αφιέρωσαν κι αυτοί πολύ χρόνο στην εκπαίδευση. Η Εκκλησία, πάνω σ' αυτό το ζήτημα, βρήκε έναν ανεκτίμητο φίλο και σύμμαχο: το νέο-ιδρυμένο σύλλογο της κοινωνίας του Ιησού – τους Ιησουΐτες... Όλοι αυτοί αφιέρωναν τον υπόλοιπο χρόνο της ζωής τους, στην προσπάθεια να βοηθήσουν τους δυστυχημένους... Ζούσαν μαζί με τους μαθητές τους και έπαιρναν μέρος στα παιχνίδια τους. Τους παρακολουθούσαν ακόμα και στην τελευταία λεπτομέρεια της ζωής τους με μία παράξενη αγάπη και φροντίδα. Μ' αυτόν τον τρόπο δημιούργησαν μια καινούργια γενιά, πιστή στον Καθολικισμό, που έπαιρνε τα θρησκευτικά της καθήκοντα τόσο σοβαρά, όσο και οι άνθρωποι στις αρχές του Μεσαίωνα ... Ο έξυπνοι Ιησουΐτες δε σπατάλησαν όλο τον καιρό τους μόνο στη μόρφωση των φτωχών. Μπήκαν και στα παλάτια των δυνατών της ημέρας και έγιναν ιδιαίτεροι δάσκαλοι των μελλοντικών αυτοκρατόρων και βασιλιάδων

(Βαν Λουν Χ., *Η ιστορία της ανθρωπότητας*, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα, 2002, σσ. 221-222).

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ-ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

1. Γιατί η τέχνη επιστρατεύτηκε από τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία στην αντιπαράθεσή της με τον Προτεσταντισμό;
2. Να βρείτε πληροφορίες για το έργο των Ιησουΐτών στις χώρες του Νέου Κόσμου.
3. Η Σύνοδος του Τριδέντο άλλαξε ουσιαστικά τη διδασκαλία της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

30. Η Ανατολική Εκκλησία κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας

Στην ενότητα αυτή θα πάρεις πληροφορίες (για):

- τους υπόδουλους ορθόδοξους λαούς και τη σχέση τους με το Οικουμενικό Πατριαρχείο κατά τη διάρκεια της Τουρκοκρατίας
- το θεσμό των αυτοδιοικούμενων κοινοτήτων
- εκκλησιαστικούς ηγέτες και δασκάλους της εποχής.

Στις προηγούμενες δύο ενότητες είδαμε την εξάπλωση του Προτεσταντισμού στη Δυτική Ευρώπη. Στην Ανατολή, όμως, η Βυζαντινή Αυτοκρατορία το 15^ο αι. καταλύεται από τους Οθωμανούς Τούρκους.

α. Προνόμια στον Πατριάρχη: δώρο και σκοπιμότητα

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία κατακτώντας τα εδάφη του Βυζαντίου έγινε ένα πολυεθνικό κράτος. Για την ομαλή διοίκηση του παραχώρησε προνόμια στους κατακτημένους λαούς και διατήρησε δοκιμασμένους θεσμούς όπως η Εκκλησία. Αυτό σήμανε την αναγνώριση των εξής «μιλλετιών» (θρησκευτικών εθνοτήτων): του μουσουλμανικού, του ορθόδοξου (την Ορθόδοξη Εκκλησία αποτελούσαν Έλληνες, Βλάχοι, Σέρβοι, Βούλγαροι, Αλβανοί, Μολδαβοί και Άραβες), του αρμενικού και του εβραϊκού. Τα δυο πρώτα «μιλλέτια» ήταν πολυαριθμότερα και με συμπαγείς, γεωγραφικά, πληθυσμούς.

Ο Σουλτάνος Μωάμεθ Β΄ ο Πορθητής αναγνώρισε στον Πατριάρχη της Κωνσταντινούπολης (Οικουμενικό Πατριάρχη) δικαιώματα που είχε και στο Βυζάντιο. Ο Πατριάρχης έγινε πλέον και Εθνάρχης, δηλαδή εκκλησιαστικός και εθνικός ηγέτης όλων των υπόδουλων ορθόδοξων λαών της Αυτοκρατορίας.

Τα προνόμια όμως αυτά πρωταρχικά εξυπηρετούσαν τα οθωμανικά συμφέροντα, γιατί έδιναν το δικαίωμα στο Σουλτάνο να κατηγορήσει τον Πατριάρχη, όταν οι χριστιανοί ήταν απείθαργοι. Γι' αυτό και τα προνόμια καταπατούνταν εύκολα, όταν συνέφερε τους κατακτητές. Έδωσαν όμως τη δυνατότητα στο Γένος να μείνει ενωμένο πολιτιστικά και πνευματικά και να επιβιώσει μέσα στις αντίξοες συνθήκες που επέβαλε ο οθωμανικός ζυγός.

*Η πολιορκία της Κωνσταντινούπολης.
Γαλλικό χειρόγραφο του 15ου αιώνα.*

β. Εξισλαμισμός και νεομάρτυρες

Οι Οθωμανοί, λόγω θρησκευτικού φανατισμού αλλά και για λόγους κυριαρχίας συχνά εξισλάμιζαν βίαια τους υπόδουλους. Αλλά και κάποιοι χριστιανοί στις ορθόδοξες κοινότητες της Βαλκανικής και της Μικράς Ασίας άλλαζαν πίστη, προκειμένου να ανέλθουν κοινωνικά και οικονομικά. Άλλοι ασπάζονταν επιφανειακά το Ισλάμ, ενώ κρυφά συνέχιζαν την ορθόδοξη πίστη και ζωή ως **κρυπτοχριστιανοί**. Η θέση τους ήταν εξαιρετικά δύσκολη, γι' αυτό και η Εκκλησία τους αντιμετώπισε με κατανόηση. Όταν όμως η κρυφή τους πίστη γινόταν φανερή, κατέληγαν στο μαρτύριο και στο θάνατο. Έτσι εμφανίστηκαν οι νεομάρτυρες (μάρτυρες των νεότερων χρόνων), οι οποίοι προέρχονταν από τους κρυπτοχριστιανούς αλλά και από όσους άντρες και γυναίκες φανερά ομολογούσαν την πίστη τους. Η στάση τους απέναντι στο θάνατο θυμίζει τη στάση των πρώτων μαρτύρων και είχε μεγάλη απήχηση στη λαϊκή συνείδηση. Ο άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης συγκέντρωσε και διέσωσε τους βίους και το μαρτύριό τους στο βιβλίο του «Νέον Μαρτυρολόγιον».

Πατριάρχης της εποχής της Τουρκοκρατίας.
Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

Από τις τάξεις του κλήρου προέρχονται και πολλοί εθνομάρτυρες. Ονομάζονται έτσι, εκτός από τους λαϊκούς αγωνιστές, και όσοι κληρικοί πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά από την επανάσταση του 1821, θυσίασαν τη ζωή τους για την πατρίδα, συμμετέχοντας σε πολεμικές συγκρούσεις (Αθανάσιος Διάκος, Παπαφλέσσας, Ησαΐας Σαλώνων κ.ά.). Η απόφασή τους να χρησιμοποιήσουν όπλα κατά συνανθρώπων τους ήταν εξαιρετικά δύσκολη, γιατί ως χριστιανοί και μάλιστα κληρικοί δεν επιτρεπόταν να διαπράξουν φόνο. Η Εκκλησία αντιμετώπισε με συγκατάβαση και ανοχή την συμπεριφορά τους, γιατί διακινδύνευσαν να χάσουν την ψυχή τους προκειμένου να υπερασπιστούν τα ιερά και τα όσια του λαού τους και να υπηρετήσουν αξίες όπως η αυτοδιάθεση των λαών και ελευθερία.

Νεομάρτυρας. Έργο του Γ. Κόρδη.

γ. Η Εκκλησία διδάσκαλος των υπόδουλων

Οι συνθήκες που διαμορφώθηκαν με τα προνόμια που παραχώρησαν οι Τούρκοι επέτρεψαν να αναπτυχθούν αυτοδιοικούμενες, ως ένα βαθμό, κοινότητες σε όλη την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Οι άρχοντές τους εκλέγονταν από το λαό. Τους φόρους προς το τουρκικό κράτος πλήρωνε η κοινότητα και όχι ο κάθε υπόδουλος ατομικά. Έτσι οι εισφορές των πλουσιότερων ήταν δυνατόν να εξισορροπούν εκείνες των φτωχότερων, αφού όλοι ανήκαν στο ίδιο σώμα.